

урок 3 *Іван Нечуй - Левицький. “Кайдашева сім'я” - соціально - побутова повість - хроніка.*

Завдання: опрацювати тему, написати опорний конспект (паспорт твору) у робочий зошит. (О.В. Слоньовська українська література 10 клас Рівень стандарту стор 32 - 36; О.І. Борзенко Українська література 10 клас Рівень стандарту стор 24 - 31).

Пройти “Діагностичний тест” (за шкільний курс).

ТЕМА

Літературознавчий словник:

Повість — великий за обсягом твір, у якому докладно розповідається про цілу низку подій, що висвітлюють життя однієї чи кількох дійових осіб.

Соціально-побутова повість — художній твір, у якому картини родинного життя, побуту героїв зображені на фоні якихось соціальних подій чи зв'язані з певними суспільними обставинами і пояснюються ними.

Хроніка — це літературний твір, у якому розкривається послідовна історія якихось суспільних чи родинних подій за тривалий проміжок часу. Життєва основа твору

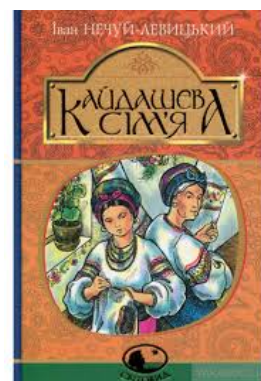
Кращі риси простих людей не закривали від спостережливого ока письменника й того огидного, що було породжене соціальною дійсністю пореформеної доби.

У 1879 році вийшла з друку повість І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я». Її можна назвати цілою епопеєю життя українського села в перші десятиріччя після реформи 1861 року.

У творі змальовувався побут селянської сім'ї після скасування кріпацтва.

З комічних сцен життя сім'ї Кайдашів виростає реалістична і трагічна за своєю суттю картина життя селянства, темного, забитого віками панщини, роз'єданого новими капіталістичними порядками.

ПАСПОРТ ТВОРУ

Рід літератури «Кайдашева сім'я»: епос.

Жанр «Кайдашева сім'я»: реалістична соціально-побутова гумористично-сатирична повість-хроніка (жанрова специфіка повісті полягає в тому, що зображення повсякденного життя родини Кайдашів розгортається в найрізноманітніших побутових виявах, які часто окреслюються в гумористичному плані. Схильність до відтворення комічних недоречностей письменник вважав однією з рис характеру українців, елементом національної психіки, багатої, за його ж спостереженням, «на жарти, смішки, штукарства та загалом на гумор, ще часом і дуже сатиричний»).

Тема «Кайдашева сім'я»: зображення реалістичних і трагічних за своєю суттю картин життя та психології українських селян у перші десятиріччя після реформи 1861 р.

Ідея «Кайдашева сім'я»: критика окремих вад тогочасного панівного суспільного ладу, які спотворювали людські почуття і взаємини, інтереси і прагнення; засудження егоїзму, жорстокості і дріб'язковості в стосунках з людьми, висловлення суму за людину, її самоприпинення і моральний занепад; мотив національної самокритики, що переходить у мотив сорому й уболівання за український світ.

Художній напрям «Кайдашева сім'я»: реалізм.

Герої «Кайдашева сім'я»: Родина Кайдашів: Омелько, його дружина Маруся, їхні сини Карпо і Лаврін, їхні невістки Мотря і Мелашка; родини Балашів, Довбишів; баба Палажка.

Композиція: повість складається з дев'яти розділів.

Композиція «Кайдашевої сім'ї» твориться відповідно до реалістичних принципів. Повість скомпонована зі сцен, ситуацій селянського побуту, в яких розкриваються темнота, обмеженість, егоїзм дрібних власників. Основу сюжету твору складають епізоди родинного життя Кайдашів — сім'ї, в якій іде боротьба за приватну власність. Основним у «Кайдашевій сім'ї» є соціальний конфлікт, породжений приватновласницькими законами тогочасної дійсності, майновою нерівністю між людьми, їх прагненням до власності. Соціальний конфлікт у повісті посилюється

психологічним, що виникає з тих потворних рис і звичок у характерах героїв, які сформувалися в умовах кріпосницького ладу. Крізь увесь твір проходить контраст між світом природи і світом жалюгідних людських взаємин. Це помітно ще з експозиції твору.

Експозиція — епізоди, що знайомлять читача з місцем дії (опис села Семи-гори), персонажами твору; розмова Кайдашенків про дівчат, залицяння Карпа до Мотреї, оглядини в Довбишів.

Зав'язка — одруження Карпа з Мотреєю, поява молодого сім'ї, побутові суперечки в родині.

Розвиток дії — напружені моменти родинного побуту, послідовний виклад подій, що відбувалися в селянській родині: сутички між Кайдашихою та Мотреєю, Карпом і батьком, одруження Лавріна, пригоди Мелашки, пияцтво і смерть Кайдаша, розподіл спадщини.

Кульмінація — дехто з літературознавців вважає, що кульмінації в повісті немає. Дехто схиляється до думки, що кульмінацією є історія з кухлем, де найрізкіше підкреслено ідіотизм дрібновласницького індивідуалізму: через копійчаного глечика людини викололи око.

Розв'язка — несподівана. Груша всохла, і всі помирилися.

Чи не основну композиційну роль у творі відіграють діалоги та монологи. Саме вони «рухають» сюжет, розкривають психіку героїв. Ці сцени виписані в гумористично-сатиричному плані (сутьки Кайдашів через дрібниці: мотовило, яйця, курку, кухоль, півня, кабана, грушу. Наслідки цих сварок жахливі, адже вони призводять до порушення споконвічних етичних норм народної моралі). Завдяки майстерності діалогів, повість у багатьох місцях нагадує драматичний твір. Це є особливістю індивідуального стилю письменника. Важливими в композиції твору є описи — портрети, пейзажі, інтер'єри. Потворність дрібновласницького селянського побуту письменник викриває засобами гумору й сатири.

Отже, **композиція «Кайдашевої сім'ї»** повністю підпорядкована темі та ідеї твору. Повість майстерно зіткана з реалістичних епізодів, які викривають і засуджують

жорстокість та дріб'язковість у стосунках з людьми й розкривають причини їхнього духовного занепаду. Проблематика «Кайдашева сім'я»: добра і зла; батьків і дітей; кохання і сімейних стосунків; людської гідності та свободи; злиденного життя селян, їх темноти, неосвіченості; руйнування патріархального укладу; виховання й народної моралі; авторитету в громаді та самореалізації.

Джерело:

<https://ukrclassic.com.ua/katalog/n/nechuj-levitskij-ivan/3361-analiz-kajdasheva-sim-ya-ivan-nechuj-levitskij>
Бібліотека української літератури © ukrclassic.com.ua

Франко писав, що «Кайдашева сім'я» з погляду «на високо-артистичне змалювання селянського життя і добру композицію належить до найкращих оздоб українського письменства». У зображенні життя пореформеного українського села Нечуй-Левицький дотримувався традицій гоголівської реалістичної школи, яка вимагала від письменника точно і докладно малювати не тільки портрети, поведінку і звички персонажів, а й те соціально-побутове середовище, в якому діють герої. Цими реалістичними принципами зумовлена композиція «Кайдашевої сім'ї».

Повість скомпонована зі сцен, ситуацій селянського побуту, в яких розкриваються темнота, обмеженість, егоїзм, породжені законами тогочасної дійсності.

А соціальний конфлікт у повісті посилюється психологічним, що виникає з тих потворних рис і звичок у характерах героїв. Які сформувалися в умовах кріпосницького та капіталістичного ладу. Крізь усю «Кайдашеву сім'ю» проходить контраст між світом природи і світом жалюгідних людських взаємин. Його помічаємо вже в експозиції твору. Починається повість описом місцевості, серед якої розкинулось село Семигори. Ліс, як зелене море, ставки в очеретах, левади, два рядки білих хат, наче два разки перлів на зеленому поясі,— усе манить до себе, настроює читача на ліричний лад, і йому хочеться бачити й життя людей в гармонії з цією красою. Та вже постать змороженого важкою працею старого Кайдаша, що на темному тлі повітки нагадував ченця, з різкою протилежністю до поетичного опису місцевості.

Експозиційними сценами, що знайомлять читача з місцем дії, персонажами твору, є розмова братів Кайдашенків про дівчат, залицання Карпа до Мотрі, оглядини в Довбишів.

У зовнішності героїв Нечуй-Левицький уміє майстерно передати їхні темпераменти, нахили, звички. Щоб розкрити провідні риси характерів персонажів, помітне місце в експозиції твору письменник відводить портретам Кайдаша, Кайдашихи, Карпа, Лавріна, Мотрі.

Зав'язка конфлікту в родині Кайдашів настає після одруження Карпа з Мотрею. Поява молодої сім'ї викликала між батьками і дітьми суперечки за «моє» і «твоє», розворушила дрібновласницькі інстинкти і пристрасті Кайдашів.

Найнапруженіші моменти родинного побуту письменник відтворює в гострих, вихоплених з життя діалогах. За їх допомогою автор твору розкриває психологію героїв, підсилює реалізм зображення картини, надає напруженості й динамічності сюжетній лінії повісті. Завдяки майстерності діалогів повість у багатьох місцях читається як драматичний твір.

Зображуючи наростання конфлікту між Кайдашами, автор в епічну розповідь вводить гострокомічні сценки, смішні ситуації (пригоди п'яного Кайдаша, пригоди з Кайдашихою під час поїздки на оглядини в Біївці), які нагадують народні анекдоти та інтермедії.

Сповнені комізму епізоди родинного життя Кайдашів. Кайдашиха і Мотря, змагаючись за першість у хатніх справах, б'ють горшки одне одному, сидять у неметеній хаті тощо. Гумор Нечуя-Левицького йде від самого життя, від народної творчості і є однією з найсильніших і найсвоєрідніших особливостей таланту письменника. Цей гумор має різні відтінки: від добродушного жарту до сатиричного сміху, залежно від того, на кого він спрямований.

В останніх розділах сатиричний струмінь повісті доходить свого найвищого напруження. Історія з кухлем (VIII розділ), коли через копійчаний глечик людині викололи око, є кульмінацією повісті. Комічні сцени створює письменник за допомогою контрасту між піднесеним, героїчно-епічним характером розповіді і тими дріб'язковими, нікчемними вчинками героїв, про які йде мова. Опис чергової баталії між сім'ями братів Кайдашенків (IX розділ) починається словами, близькими

до народних дум: «Не чорна хмара з синього моря наступала, то виступала Мотря з Карпом з-за своєї хати до тину».

«Не сиза хмара над дібровою вставала, то наближалася до тину стара видроока Кайдашиха, а за нею вибігли з хати Мелашка з Лавріном, а за ними повибігали всі діти».

Закінчується повість сваркою сімей за грушу, яку посадив Лаврін, а під час розподілу землі вона опинилася на Карповому городі. Розв'язка повісті несподівана. Груша всохла, і сім'ї помирилися. В обох садибах настали мир і тиша. Читач добре розуміє, що настало тимчасове перемир'я між сім'ями, що причинами для сварки і ворожнечі не буде кінця, бо їх породжують індивідуалістичні інстинкти, так щедро розвинуті у героїв повісті.

Вміло поєднавши в повісті літературну мову з народнорозмовною, Нечуй-Левицький підняв художню літературу на вищий ступінь майстерності.